

NORVEŠKA
PRÍČA

Urednik
Zoran Kolundžija

Fotografija na koricama
Ljiljana Maletin Vojvodić, *Oslo–Bergen*, 2012.

Napomena: na strani 42. nalazi se fotografija grafike Edvarda Munka *Žena na plaži*, 1898.

Copyright © 2013 Ljiljana Maletin
Copyright © 2013 ovog izdanja, Prometej

Projekat je realizovan zahvaljujući
kreativno-edukativnom centru ArtBoks

P R I R E D I L A
LJILJANA MALETIN VOJVODIĆ

NORVEŠKA PRICA

Norveška priča je objavljena zahvaljujući finansijskoj podršci Ambasade Kraljevine Norveške u Beogradu. Autorka se zahvaljuje ambasadoru Kraljevine Norveške, Njegovoj ekscelenciji Nilsu Ragnar Kamsvagu, Vanji Kovačev iz Ambasade Norveške u Beogradu, kao i Mirni Stevanović sa Grupe za Skandinavske jezike i književnosti Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Ova knjiga ne bi bila moguća bez obimnog istraživačkog i prevodilačkog opusa profesora Ljubiše Rajića.

This project is financially supported by The Royal Norwegian Embassy in Belgrade
www.norveska.org.rs

Realizaciju projekta, finansijski je podržala ambasada Kraljevine Norveške u Beogradu
www.norveska.org.rs

SADRŽAJ

Ljiljana Maletin Vojvodić, <i>Norveška priča</i>	8	Hans Aleksander Hansen, <i>Dnevnik jednog književnika</i>	34
Čel Askilsen (Kjell Askildsen), <i>Nisam ja takva, Nisam ja takva</i>	16	Erik Fosnes Hansen, <i>Psalm na kraju puta</i>	36
Bjærnstjerne Bjærnson/ Bjenšon (Bjærnstjerne Bjærnson), <i>Ribarka</i>	17	Erik Fosnes Hansen, <i>Na putu za Skandinaviju</i>	37
Kirsti Blom, <i>Mrlje</i>	18	Ule Martin Hejstad (Ole Martin Høystad), <i>Kulturna istorija srca: od antike do danas</i>	38
Johan Bojer, <i>Krivac</i>	20	Henrik Ibsen, <i>Lutkina kuća</i>	40
Gro Dale (Gro Dahle), <i>Dani kraljice</i>	21	Tur Junson (Tor Jonsson), <i>Kada si daleko</i>	42
Rolf Enger, <i>Alfred Brosik u mješalici za cement</i>	22	Roj Jakobsen (Roy Jacobsen), <i>Drvoseče</i>	44
Hane Eštavik (Hanne Ørstavik), <i>Ljubav</i>	24	Fin Karling (Finn Carling), <i>Slikar</i>	45
Jun Fose (Jon Fosse), <i>To je Ales</i>	25	Aleksandar L. Kiland/Čelan (Alexander L. Kielland), <i>Garman & Worse</i>	46
Karin Fosum (Karin Fossum), <i>Nevesta iz Mumbaja</i> ..	26	Knut Čelstali (Knut Kjelstadli), <i>Prošlost nije više što je nekad bila</i>	48
Justejn Gorder (Jostein Gaarder), <i>Sofijin svet</i>	28	Jan Čerstad (Jan Kjaerstad), <i>Nemoguće da se bude posmatrač: O tome kako je biti Norvežanin na Severu, u Evropi, u svetu</i>	49
<i>Istočno od sunca, zapadno od meseca, narodna bajka</i> ..	29	Alnes Karsten (Alnæs Karsten), <i>Nemoj da mi umreš, Sofija</i>	50
Knut Hamsun, <i>Na turneji</i>	30		
Knut Hamsun, <i>Dama iz Tivolija</i>	32		
Knut Hamsun, <i>Po zaraslim stazama</i>	33		

Laš Sobi Kristensen (Lars Saabye Christensen), <i>Skok iz mesta</i>	52
A.I.S. Ligre (Arne I.S. Lygre), <i>Iznenada večni</i>	53
Merete Lindstrem (Merethe Lindstrøm), <i>Malo sreće</i> .	56
Erlend Lu (Erlend Loe), <i>Dopler</i>	57
Erlend Lu (Erlend Loe), <i>Fvonk</i>	58
Ljiljana Maletin Vojvodić, <i>Norveški krik</i>	60
Sidsel Merk (Sidsel Mørck), <i>U-stihovi</i>	61
Stein Meren (Stein Mehren), <i>Duž obale</i>	62
Ju Nesbe (Jo Nesbø), <i>Lovci na glave</i>	64
Bjern Nilsen (Bjørn Nilsen), <i>Sadašnje vreme</i>	65
Vida Ognjenović, <i>Putovanje u putopis</i>	68
Bjerner Olsen (Bjørnar Olsen), <i>Od predmeta do teksta:</i> <i>teorijske perspektive arheoloških istraživanja</i>	69
Per Petešun (Per Petterson), <i>Kleta reko vremena</i>	70
Geir Polen (Geir Pollen), <i>Naslednik Hačinsovih</i>	72
Ljubiša Rajić, <i>Tekst u vremenu: dinamika i istoriografija</i> <i>nordijske književnosti</i>	73
Hans Sande, <i>Prvi stid</i>	74
Hans Sande, <i>Prva devojka</i>	74
Laš. Fr. Svensen (Lars Fr. H. Svendsen), <i>Filozofija straha</i>	76

Laš. Fr. Svensen (Lars Fr. H. Svendsen), <i>Filozofija mode</i>	77
Laš. Fr. Svensen (Lars Fr. H. Svendsen), <i>Šta je filozofija?</i>	78
Osne Sejerštađ (Åsne Seierstad), <i>Portreti iz Srbije</i>	80
Bekim Sejranović, <i>Ljepši kraj</i>	81
Isidora Sekulić, <i>Pisma iz Norveške</i>	82
Dag Sulstad (Dag Solstad), <i>Noć profesora Andersena</i> ..	84
Laila Stien (Lajla Stien), <i>Nevjesta u bijelom</i>	85
<i>Svakom svoja deca najlepša, norveška bajka</i>	86
Lin Ulman (Linn Ullmann), <i>Pre nego što zaspiš</i>	88
Sigrid Unset/ Sigri Unset (Sigrid Undset), <i>Proleće</i> ...	89
Sigrid Unset/ Sigri Unset (Sigrid Undset), <i>Simonsen</i> ..	92
Hjerkbjerg Vasmu (Herbjørg Wassmo), <i>Sin sreće</i>	93
Henrik Vergeland (Henrik Wergeland), <i>Dečja povelja</i>	94
Jan Vise (Jan Wiese), <i>Naga pred voljenim</i>	96
Nina Valse (Nina Valsø), <i>Nezvani gost</i>	98
Bjerk Vik (Bjørg Vik), <i>Put u Veneciju (setna komedija)</i>	99
Korišćena literatura	103
Beleška o autorki	109

Norveška priča

Raj sam uvek zamišljao kao nekakvu biblioteku.

Horhe Luis Borhes

Norveška priča je priča o Hiperboreji. I jednoj zemlji. O njenim fjordovima, šumama, jezerima i ljudima koji žive u njoj. O zemlji o kojoj možemo govoriti na različite načine. No, ima li iskrenijeg od onog kada literatura svedoči o njoj?

Moj prvi susret sa Norveškom se dogodio zahvaljujući jednoj knjizi – *Pismima iz Norveške* Isidore Sekulić, štampanoj daleke 1914. godine. Nakon toga su moji norveški sabesednici postali Knut Hamsun, Sigrid Undset (Sigri Unset), Henrik Ibsen, Justejn Gorder, Erlend Lu, Per Petešun, Kirsti Blom, Dag Sulstad, Jan Vise, Laš Svensen... Uporedo sa norveškim piscima, zavolela sam Munkovu *Igru života* i *Devojku na plaži*, kao i norveške filmove (*Reprise, Oslo, 31. avgust, Insomnia, Eling, Prohujalo sa ženom, Devojka sa pomorandžama, Favorit, Lovci na glave, Skoro čovek...*) i muziku (Edvarda Griga, *Kings of konviniens/Kings of Konvinience, Rojksop/Royksop*). A

zahvaljujući Henriku Ibsenu i 43. Bitefu i predstavi *Pisac*, pozorišne trupe Joa Stremgrena, i norveški teatar.

Kada sam konačno otputovala u ovu nordijsku zemlju, najpre sam posetila Oslo. Šetala sam ulicama grada, osluškujući muziku reči, gestove i mimiku slučajnih prolaznika. Upijala mirise i ukuse. Zaintrigirana svakodnevnim životom i savremenom umetnošću, slikarstvom Bjarnea Melgroda (Bjarne Melgaard), fotografijama Runa Johansena (Rune Johansen) i Borda Lekena (Bård Løken) jednako kao i Munkovim *Frizom života* u muzeju nazvanim njegovim imenom (Munchmuseet).

Potom sam, istom onom prugom kojom je Isidora Sekulić putovala od Osla do Tromsea, stigla do Bergena, u kojem i dan-danas postoje tople i male drvene kuće koje izgledaju sasvim kao one lepe i lepo nameštene kućice za lutke u koje nijedna lutka ne može da uđe. Majušne, pune sitnih sobica, sa uskim levkastim stepenicama... U

nekadašnjoj hanzeatskoj luci su se, kako je Isidora pisala, rodili pesnici *Holberg* i *Velhavn* i profesor *Dal*, muzičar *Grig* i pesnik *Vergeland* su poreklom *Bergenci*, a *Ule Bul*, *Ibsn* i *Bjerns*, ako ne prvi put, a oni su se drugi put rodili u *Bergenu*, jer su tu osetili i razvili svoj umetnički dar i poziv. Iz Bergena, u kojem je Henrik Ibsen započeo karijeru kao upravnik pozorišta, su i *Amalija Skram*, *Rojksop* i *Kings ov Konviniens*. Na Bergenskom univerzitetu filozofiju predaje *Laš Svensen*, poznati norveški esejista, autor *Filozofije dosade* i *Filozofije straha*.

U Norveškoj sam naučila da se hvala kaže *tak* (*takk*), da se ja piše *jeg* a čita *jaj*, da se ime Ibsenovo kod nas pogrešno piše i izgovara jer, trebalo bi da se piše Ibsen i izgovara Ipsen a ne Ibzen kako je uobičajeno. Da se fjord izgovara *ffur*, a Oslo kao Ušlu i Uslu jer Norvežani i danas upotrebljavaju književni jezik – *bokmål* i novonorveški – *nynorsk* tako da ne postoji standardni već samo *prestižni izgovor*.

Statistike kazuju da su norveške zarade među najboljim u Evropi i da odavno već Norveška nije siromašna zemlja naseljena ljudima suočenim sa nepristupačnim ledenim planinama i hladnim morima. Na sreću, ovi, inače veoma strpljivi i na prvi pogled uzdržani ljudi, ostali su jednostavni i skromni. Uprkos socijalnom raslojavanju i svim problemima koje donosi globalizacija, Norvežani

se i dalje trude da očuvaju princip socijalne jednakosti i tradicionalne oblike življenja. Ne razmeću se novcem niti praznim rečima. Poštuju čoveka i prirodu. Obožavaju planinarenje i nordijsko skijanje a nedeljno popodne pro- vode u planinskim brvnarama, među šumama i jezerima u kojima se skrivaju trolovi i patuljci kojima su naselili svoje bajke. U nordijskoj prirodi *ima toliko lepota da čovek obamre od umora hoteći sve u oko da unese i u dušu da primi*.

U norveškim kućama se i dalje mnogo čita, u njihovim domovima privilegovano mesto još uvek zauzimaju police s knjigama. U čitavoj zemlji postoji razvijena bibliotečka mreža čiji se fondovi redovno popunjavaju ne samo aktuelnim publikacijama, već i muzikom i filmovima. Uz to, biblioteke su inspirativni prostori u koje svakodnevno pristiže različita domaća i internacionalna štampa, a budući da ih država doživljava kao „stecište susreta različitih kultura”, sem literature na norveškom jeziku u njima se mogu pronaći i knjige na jezicima imigranata. Zahvaljujući kulturnoj politici sa idejom „kultura za sve”, otkupom knjiga za biblioteke i naučne ustanove, kao i umetničkih dela za javne institucije, država omogućava pristupačnost kulture različitim slojevima društva.

Norveška književnost se može pohvaliti sa tri Nobelovca: 1903. godine nagrađen je Bjernstjerne Bjernson/ Bjenšon (Bjørnstjerne Bjørnson), 1920. Knut Hamsun

a osam godina kasnije Sigrid Undset/ Sigri Unset. No mada je Knut Hamsun internacionalno najpriznatiji norveški pisac (između ostalih, njegovo delo su cenili Hauptman, Tomas Man, Singer, Hemingvej) kada spominju svoje klasike, Norvežani radije govore o Sigrid Undset i Bjernsonu, ne zaboravljajući, kako je to Mirko Kovač primetio, Hamsunovo *pogrešno skretanje u magli povijesti* kojim je učinio da se javnost godinama mnogo više bavila bezvrijednim (njegovim) pamfletičima u slavu jednog nitkova nego njegovim veličanstvenim delom. Jasno je da je Hamsun veliki pisac, da su *Glad* i *Pan* antologijska dela, da pisac nije učestvovao u zločinima i da je priča o prožimanju ideologije i umetnosti arhetipska, ali je i činjenica da Norvežani imaju razvijeno kulturnoistorijsko sećanje, kao i da nastoje da održe veru u čestitost pojedinca i u njegovu humanost.

Među potomcima Tora i Odina sam se zaista osećala „kao kod kuće”. Da li zbog norveške uzdržanosti i obzira kojima sam i sama naučena? Zbog odsustva teatralnosti i razmetljivosti? Ili zbog *melanholije severnih glečera*? Muzike ćutanja?

Zbog svega toga sam se sa Severa vratila s nostalgijom. Koju samo žed za norveškim piscima može da izleči.

Boraveći u zemlji drevnih vikinga, razučene obale, fjordova *veličanstvenih* u svojoj *monstruoznosti* i još nestvarnijih

lednika i moćnih šuma, u zemlji drvenih kuća i drevnih priča o trolovima, patuljcima, vilama i vešticama, zaželela sam da svoje iskustvo podelim sa drugima. Da o toj zemlji progovorim rečima pisaca i objektivom foto-aparata kojim sam pokušavala da zaustavim *izgubljeno vreme*.

* * *

Norveška priča je slika Norveške kroz literaturu i fotografiju. Ona je jedna od mogućih predstava o *Drugom*. *Drugačijem*, norveškom, literarnom identitetu. Jer, „onog časa kada se uputimo iz vlastite oaze u beskrajnu teritoriju *drugog*, snabdeveni različitostima koje su tek uzorci naših mogućnosti, mi smo se opredelili za *helenizam*, za princip sinteze, za kreaciju kao način života i doživljaj sveta” (Dragan Velikić).

U *Norveškoj priči* se nalaze odabrani odlomci dela norveških pisaca objavljenih na srpskom jeziku, kao i nekoliko odlomaka na srpsko-hrvatskom (prevodi nastali u kontekstu jugoslovenske književnosti) i hrvatskom jeziku (*Antologija norveške kratke priče* koju je priredio Bekim Sejranović).

* * *

Prevođenje sa norveškog na srpski jezik datira od XIX veka. Jedan od najstarijih poznatih prevoda je odlomak

iz *Norveškog Ustava*, dok najraniji prevod norveške književnosti, „objavljen u vidu knjige”, potiče iz 1876. godine, kada je, u izdanju Knjižare Braće Jovanović u Pančevu objavljena pripovetka Bjernsterne Bjernsona pod nazivom *Ribarče* (sledeće godine je u Zagrebu izdat i Bjernsonov *Veseo momak*). Najstarijom prevedenom dramom smatra se *Lutkin dom* Henrika Ibsena, koja je pod naslovom *Nora* objavljena 1891. godine, najpre u časopisu *Otadžbina*, potom u Beogradu kao samostalno izdanje. Popularnost norveške književnosti na ovim prostorima, svakako je doprinela i činjenica da je 1988. godine na Beogradskom univerzitetu osnovana Grupa za skandinavske jezike i književnost. Tako smo zahvaljujući profesoru Ljubiši Rajiću, članu Norveške Akademije nauka, i njegovim saradnicima sa Univerziteta dobili značajne prevode savremene norveške književnosti na srpski jezik.

Iako je, od kada je 1996. godine na srpski preveden *Sofjin svet* Justejna Gordera, zahvaljujući prevodilačkom projektu beogradske Katedre za skandinavske jezike i književnosti i izdavačkim kućama kao što su *Geopoetika*, *Stubovi kulture* i dr., počeo najnoviji talas interesovanja

za savremene norveške pisce, Knut Hamsun je, na ovim prostorima, i dalje najprevođeniji autor.

U *Norveškoj priči* je sem norveških, zastupljeno i nekoliko srpskih autora (kao i bosanski pisac Bekim Sejranović koji je *Ljepši kraj* objavio za izdavačku kuću *Samizdat B92*) koji tematizuju prostor Norveške i koji su, svojim delom, uz već *odomaćen doživljaj Norveške* kao *čiste i civilizovane Evrope*, daleke zemlje vikinga i trolova, uticali na recepciju norveške književnosti u Srbiji. To su Ljubiša Rajić, Vida Ognjenović i, naravno, Isidora Sekulić čiji je putopis u velikoj meri oblikovao *sliku* Norveške u srpskoj kulturi.

Odlomci zastupljeni u *Norveškoj priči* različite su dužine, različitih stilskih i žanrovskih određenja: od lirskih pesama, pripovedaka, romana, eseja, novinskih tekstova i stručne literature namenjenih literarnim znalcima, preko priča i bajki pisanih za decu do popularnih detektivskih, krimi priča. Sačuvan je autentičan jezik i pravopis prevoda, s tim što je u svim tekstovima pismo latinično.

Ljiljana Maletin Vojvodić

Ćel Askilsen (Kjell Askildsen)

Nisam ja takva, Nisam ja takva

Bio sam prilično ljut, priznajem, naročito zbog toga sa sijalicom i taman kada sam hteo da je povredim duboko i jako, zabacila je glavu unazad i briznula u plač. Plakala je otvorenih očiju i usta, žestokim plačem, za koji sam shvatio da dolazi duboko iz nje. Možda je trebalo da joj pridem i utešim je, stavim ruku na njeno rame, ili je pomilujem po kosi, ali izjava o milosrdnom Samarićaninu me je zaustavila. Ostao sam da sedim prilično bespomoćan, nisam razumeo njen silovit plač, nisam znao da li sam je ranije video da plače, u svakom slučaju, ne otkada je bila dete, nije plakala, ni na majčinoj, ni na očevoj sahrani, nikada je nisam povezivao s plačem, te nisam

razumeo ovaj koji je trajao i trajao, možda ne toliko dugo, ali se činio dugim, a ja sam bio sve više smeten, i na kraju sam morao da pitam zašto plače, ne da bih pre svega dobio odgovor, ne, ne da bih dobio odgovor, već u nadi da će je to naterati da prestane i da će time biti okončana moja smušenost. I napokon, nakon što sam ponovio pitanje, ne jednom već dva puta, grcajući u onom visokom tonalitetu u kome se često završava posle plača: Nisam ja takva, nisam ja takva. Onda joj je glava pala napred i sve se potpuno umirilo. Pomislio sam: Kakav neobičan način da se zaspi. Ali, nije spavala, bila je mrtva.

Ćel Askilsen (Kjell Askildsen), *Izabrane pripovetke* / prev. sa norveškog Ivana Bojović, Branka Jovanović, Milena Marjanović i drugi. Redakcija prevoda Lj. Rajić, Beograd, Saga T.S.T., 2000, str. 61.

Ribarka

U Bergenskom okrugu, u njegovim stenovitim dolinama, često bude i vrlo lepih dana, samo ako jesen nije suviše ledena. Tada se obično stoka šalje napolje tokom dana, iako je već bila spremljena za zimski tor, a kad bi se posle podne vratio kući, tada celo dvorište oživi.

Baš tada, kada je Petra nameravala da prođe pored nekog imanja, opazi kako se čitav čopor krava, ovaca i koza, mučuci, blejući i skačući, uputio s puta koji je s nekog brega vodio pravo u dvorište. Vreme je bilo vrlo lepo a duga, belo okrečena kuća sijala se sa svojim prozorama u sunčanoj svetlosti; nad ostalim kućercima uzdizao se breg bremenit jelama, borovima i drugim severnim šumskim biljem, kao da je on tu da bude njihov zaštitnik.

Pred dugim zdanjem sa strane puta, bila je velika bašta prepuna jabukovog i trešnjevog drveća, a pored ograde širili su se žbunovi jagoda i trnjina, a nad svima je nekoliko debelih brestova širilo svoje široke krune. Posmatrana kroz granje, kuća je izgledala kao neko skriveno gnezdo, do koga samo sunce može dopreti. Baš taj zaklon namamio je Petru. Kad je još spazila kako se prozori svetle od sunčane svetlosti, kako zvonca veselo i primamljivo zvuče, pa kad je još saznala da je to sveštenička kuća, uze samo uzde u ruke i reče kočijašu:

Ovde ćemo pokušati da uđemo! – i zaustavi se uz baštensku ogradu.

Kirsti Blom

Mrlje

Eliza je želela da se prilagodi. Kao pas; da se uklopi, da se ušunja, da komunicira. Možda je to bila kamuflaža. Trudila se da komunicira. Trudila se čitavim telom. Uvek je bilo tako. Takva je rođena. Ali nije bilo dovoljno dobro. Retko je stvarno funkcionisala. Dešavale su se stvari koje nije razumela; neko joj je nešto oduzeo, nije znala šta. Često joj je izmicala lepota kada je bila u društvu sa drugima. Bog ju je napuštao. Stidela se. Tako se stidela zbog ogromnih ušiju. Zbog rumenila koje se javljalo pa nestajalo. Zbog onog otvorenog lica sa puno kože.

Koža svuda. Bila je obučena u kožu, kao što su i drugi bili u mirise. U senzore i unutrašnje prijemnike. Toliko čulnosti! Previše. I još nešto je postojalo – nekakvo ništa. Bezosećajnost. Kao neki međuprostor iz kojeg je neko izvlačio svoje impulse; područje u mirovanju; močvara i mahovina,; gde se niko ni za koga nije brinuo.

Stid joj je bio zaklon. Stid je imala na sebi. To joj je prijalo. Imati nešto na sebi. Kao slikarski mantil. Kada bi se javio, stresala je sve drugo sa sebe, puštala da se sroza u ćošak. Kao pas je onda to tamo ležalo. Zgrnuto.

Kirsti Blom, *Mrlje*/ prevod sa norvečkog Biljana Jovanović Lauvstad, Prosveta, Beograd, 2004, str. 76–77.

Johan Bojer

Krivac

Novi talasi odlaze i stižu iz stare domovine; i idu dalje prema zapadu. Prema plantažama voća i vinove loze kraj Tihog okeana. I onda dalje prema severu, sve do Aljaske, u ribarska područja, puna ivera i losova, gde vrve motorne ribarske bajke i troleri. Lov na ribe oko Lofotskih Ostrva na nekoliko hiljada kilometara prema zapadu. Svuda Norvežani. A da li su oni tamo našli sreću? Želja za odlaskom goni nas odavde, čežnja za povratkom

muči nas tamo. Nikada domovina nije tako draga i tako živa kao kad je gledaš sa razdaljine od hiljadu i hiljadu milja. Neki se vrate natrag, ali kad dodju ovde oni se osećaju strancima. Onda ponovo otputuju. A tamo kad dodju oni opet nalaze da im je bilo puno bolje u domovini. I opet se vrate. I tako čas otud ovamo, čas odavde tamo, bez korena tamo, bez korena ovde, i uvek je za njih sreća na razdaljini od hiljadu milja.

Johan Bojer, *Krivac*/ preveo sa norveškog Mihailo Stojanović, Beograd, Omladina, 1955, str. 179.